

Debat Doet God nog wel eens iets?

Hein Blommestijn

Bewustwording van Gods werking in het pure Zijn

Handelt God wel in de werkelijkheid? Voor mensen die leven vanuit de mystieke bewustwording is dit een vreemde vraag. Hun contemplatieve bewustzijn laat hen geen keus. Waar zij ook kijken, zij zien overal sporen van Gods werking. Wij spreken over mystieken meestal als over mensen uit het verleden. Mystieke schrijvers maken veelal onderdeel uit van de mystieke literatuur. Zo worden zij apart gezet en in een veilige enclave ondergebracht. Het zijn immers 'allochtonen', want zij behoren tot een cultuur die ons 'gewone mensen' vreemd is. Toch blijken deze 'vreemden' ons vaak heel nabij te zijn. Daarom zullen wij in deze bijdrage eerst naar een voorbeeld uit de mystieke traditie kijken en vervolgens naar enkele voorbeelden uit onze eigen tijd. Op deze wijze hopen wij te laten zien dat er een grote continuïteit bestaat in de processen van bewustwording van Gods werking.

Op zoek naar Gods aanwezigheid en werking

Mystieken verwonderen zich eindeloos over het wonder van Gods liefde. Zij weten dat de mens slechts tot zelfkennis behoeft te komen om Gods Gelaat te ontwaren. Een oudere vrouw verzuchtte verbaasd: waar gaan we heen na onze dood? Als diepgelovige kende zij het antwoord 'naar God', maar als reactie hierop erkende zij haar fundamentele onwetendheid met de woorden: 'maar wie is God?'. Zij 'wist' blijkbaar heel goed dat de mens God niet kan denken in het verlengde van hemzelf, maar wel zichzelf in het verlengde van God. Van hem uit vangt onze geestelijke reis aan. Teresa van Avila schreef in de zestiende eeuw een schitterend gedicht waarin zij deze reis naar binnen heeft uitgetekend¹.

Ziel, jou zul je zoeken in Mij,
Mij zul je zoeken in jou.

TD 14

De mens zal zijn eigen werkelijkheid en waarheid niet ontdekken, tenzij hij beseft

hoe heel zijn bestaan in God hangt en van hem uit gestalte krijgt. Andersom is zijn eigen bestaan de enige toegangsweg die hij heeft naar God. Hij heeft slechts weet van zijn hart dat klopt, het bloed dat door zijn aderen stroomt en zijn adem. Maar dat alles houdt onvermijdelijk het gerucht van God in hem gaande. In zijn bestaan zelf schouwt hij God.

Debat

Zo treffend kon de liefde, ziel,
jou weergeven in Mij,
dat zelfs de beste schilder niet
zo meesterlijk zo'n beeld
zou kunnen vormen.

In liefde ben jij geschapen
schoon en mooi, en daarmee
in mijn binnenste geschilderd;
wanneer jij je verliest, mijn lief,
Ziel, jou zul je zoeken in Mij.

De mens is soms geneigd ontevreden te zijn met zichzelf. Was hij niet voor iets beters in de wieg gelegd? Toch is het de vraag of hij wel goed kijkt? Als hij met Gods ogen naar zichzelf zou kijken, dan pas ziet hij zichzelf in zijn waarheid en goddelijke waardigheid.

Onvermijdelijk wordt hij overweldigd door de schoonheid die God in hem gelegd heeft ondanks hemzelf. Hij hoeft slechts mee te geven met de schoonheid die God in hem tevoorschijn kijkt en deze in dankbaarheid toelaten en aanvaarden. Hij is geen product van eigen inspanningen en goedheid, want vóór alles heeft God hem in onbegrijpelijke en ondoenlijke schoonheid 'in zijn binnenste geschilderd'. De mens is het product van Gods scheppende liefde! Als hij dit beseft en toelaat – hoe angstig het ook is – dan kan hij ook ja zeggen tegen zichzelf in zijn tijdelijkheid en beperktheid.

Want Ik weet dat jij je
diep in Mij zo levensecht
weergegeven vindt,
dat jij blij zult zien hoe jij
jezelf zo goed geschilderd ziet.

Het kan niet anders dan dat de mens met grote vreugde vervuld wordt als hij met Gods liefdevolle ogen naar zichzelf zou kijken. Hij ontdekt zichzelf zo als pure genade! Hij is immers niet aan zichzelf overgeleverd. Een bestaan buiten God is pure illusie en daarom 'zonde'. De fundamentele keuze waar de mens voor staat, is of hij zich naar God toekeert in erkentelijkheid en ontvankelijkheid of dat hij zich van hem afkeert in eigenmachtigheid en zelfvoldaanheid. Maar ja, hoe vindt hij God die hij niet kent?

En mocht jij niet weten
waar je Mij kunt vinden,
loop dan niet alle kanten op,
nee, mocht jij Mij willen vinden,
Mij zul je zoeken in jou.

TD 15

Debat

Want jij bent mijn herberg,
jij bent mijn huis, mijn verblijf,
dit roep Ik ieder ogenblik,
wanneer Ik in jouw denken
de deur gesloten vind.

De mens vindt God niet als hij op eigen houtje aan het zoeken slaat en alle kanten op rent. God ligt immers niet in het verlengde van zijn eigen denken en handelen. Geen van zijn stappen brengt hem God nabij. Door zijn wezenlijke werking stroomt God door hem heen in zijn bestaan. Niets is hem méér nabij, want het goddelijke 'zijn' is hem onvervreemdbaar eigen. Mensen hoeven slechts te luisteren naar het kloppen van hun hart en te delen in elkaars kwetsbaarheid om daarin het Gelaat van God te ontdekken. Waar de mens ook kijkt, overal ziet hij onvermijdelijk Gods werking. Als hij niet wegloopt van zichzelf en van 'dat wat is' – op zoek naar het denkbeeldig 'betere dan zijn eigen werkelijkheid' – komt hij thuis bij zichzelf. Hij hoeft niet op zoek te gaan naar God, want God wacht al sinds zijn geboorte op het genadige ogenblik van zijn 'zelfbewustzijn'. God klopt op de deur van de herberg met een eindeloos geduld om toegelaten te worden tot zijn zelfbesef.

Buiten jou heb je Mij niet te zoeken,
want om Mij te vinden
is Mij roepen al genoeg,
want ik kom bij jou onverwijld,
Mij zul je zoeken in jou.

Biddend en verlangend strekt de mens zijn handen uit naar hem. Zo ontdekt hij hoezeer God hem nabij is. Zelfs in twijfel en wanhoop om God ooit te zullen ontdekken, blijkt God hem te roepen zodat deze zijn aanwezigheid en werking kan openbaren. Misschien is zelfs de wanhopige 'ontkenning van God' een vorm van roepen die Gods aanwezigheid openbaart.

contemplatief
gezien is Gods werk
overal zichtbaar

Zoals Teresa van Avila zouden we talloze mystieke schrijvers en schrijfsters kunnen citeren die dit bewustzijn van God omspelen. Vanuit hun contemplatief perspectief is Gods werking overal zichtbaar. Hun geschriften hebben geen historische strekking, ook al lijkt dit soms het geval te zijn. Zij beschrijven geen ervaringen die zich hebben voltrokken in de feitelijkheid van de waarneembare wereld. Zij spreken over een proces van bewustwording en hun teksten hebben daarom een mystagogische bedoeling. Zij zijn zich bewust dat de behoefte van de mens aan veiligheid en zekerheid hem gemakkelijk opsluit in een denkbeeldige autonomie. Daarom willen zij allereerst zoekende mensen begeleiden in dit moeilijke proces van bewustwording van Gods werking. Door hun geschriften worden deze mensen bevrijd van talloze innerlijke weerstanden die hen het risico besparen van een ware ontmoeting met God in deze zichtbare werkelijkheid die hen omgeeft.

De zoektocht naar de waarheid van de ziel

Onlangs vertelde iemand dat zij hoorde zeggen: 'Bij God zijn wij altijd welkom. We mogen binnenkomen zonder onze voeten te vege'. Als in een flits had deze zin die vrouw met blijdschap vervuld. Zij 'wist' dat God vol liefde naar ons kijkt en ziet dat het goed is. De cruciale vraag is natuurlijk altijd of de mens gaat

TD 16

voor het goede. Hij weet nauwelijks wat het goede is en hij bedriegt zichzelf al te vaak. Tegenover deze vanzelfsprekendheid van Gods liefdevolle blik staat dat sommigen soms ervaren dat God geheel afwezig is in hun leven. Op geen enkele manier voelen zij contact met hem. Hij is de grote afwezige. Althans in hun ervaring. Zij staan met lege handen en weten zich soms geen raad. Zij leven in een wereld waar geen plaats is voor God en zijn werking. Mystieken hebben weet van dit 'menselijke' perspectief en veroordelen dit niet, maar wijzen wel op de kortzichtigheid daarvan. Daarom bieden zij een alternatief. Deze kijkrichting is blijikbaar van alle tijden.

Of de mens het wil of niet, van nature is hij God nabij. Als hij eerlijk en realistisch is dan weet hij ten diepste dat hij zichzelf niet uitgevonden heeft of in leven kan houden. Slechts het niet-zijn is hem van nature eigen. De mens praat wel over zichzelf, zijn leven, zijn lichaam, zijn gezondheid. Hij doet net of iets van hemzelf is. Hij plant zijn leven en construeert een wereld waarin hij zich thuis voelt en waarvan hij heer en meester is. Maar geen mens weet of hij morgenochtend nog wakker zal worden. Als iemand dit beseft dan weet hij dat zijn leven een onbegrijpelijk wonder is. Vol verbazing kijkt hij om zich heen. Zelfs de kleinste en onbelangrijkste dingen vervullen hem met grote dankbaarheid. Hoe kan het toch dat hij getuige van hen mag zijn? Dit geldt nog meer als hij kijkt naar de mensen die op zijn pad komen. Je hoeft slechts enkele uren op een bankje te gaan zitten in het centrum van de stad of op een groot station en te kijken naar al die mensen die aan je oog voorbijgaan. Mooi en lelijk, aantrekkelijk en weerzinwekkend, vertrouwd en vreemd! Iedere mens is een wonder op zich en je beseft dat Gods liefde door ieder van hen heen stroomt. Zo zie ik hoe ook in onze huidige tijd mensen onverwacht door God worden gegrepen. Wanneer zij hierover aarzelend vertellen, tekenen zij een weg uit die voor vele anderen herkenbaar en zelfs begaanbaar blijkt te zijn.

ieder mens een
wonder op zich

Zo vertelde mevrouw Ten Horn over haar relatie met God die zij overal weerspiegeld ziet:

Mijn God, ik benijd soms de redeloze natuur. Zij bestaat nog onveranderd zoals Gij haar geschapen hebt en zij verheerlijkt u daardoor geheel volgens uw bedoeling. Ik benijd haar vooral omdat zij niet zondigen kan en daardoor altijd zuiver voor u staat. (Ik wil echter niet met haar ruilen, Heer, om honderd en meer lieve dingen die Gij ons geeft!) Zij weerspiegelt uw beeld zoals Gij het in haar gelegd hebt, haar leven is uw leven en haar stem geeft de klank van de uwe weer. Als ik stil sta en luister naar het suizen van de wind, naar het gezang van een vogel, naar het ratelen van de laatste herfstbladeren of het vallen van de regendruppels, hoor ik geluid zoals het onveranderd uit u is voortgekomen en het brengt mij een blijde groet van u. Ik denk dan met weemoed aan de mens Adam, zoals hij door u geschapen was. Wat zijn wij mensen, na de zondeval, het spoor bijster geworden, vervallen. Vaak zijt Gij in uw goedheid steeds bij ons gebleven en telkens opnieuw hebt Gij ons aangeduid hoe wij vóór u moesten staan. Later hebt Gij ons een heerlijk voorbeeld gegeven, uw eigen Lieve Zoon! Sindsdien weten wij nadrukkelijk hoe wij moeten leven; de hemel is open en een stroom van genade vloeit door de handen van Maria op ons neer. Heer, ik dank u dat ik een kind ben van het Nieuwe Testament en leven kan met Jezus. Maar, mijn God, ondanks dit alles is het mij nog zo ontzettend moeilijk om te zijn zoals het u behaagt en om u werkelijk te verheerlijken door mijzelf. Ik kan u prijzen in de natuur, ik kan mijn

Debat

stem paren aan die van uw engelen en heiligen, ik kan u zelfs uw eigen Zoon ter verheerlijking offeren, maar hoe zal ik door en uit mijzelf u waardig loven? Ik zou u zo graag, om uw grote goedheid, iets, al was het maar nóg zo weinig, geheel van mijzelf geven. Heer, ik zit zo vast aan mijn zondige natuur, ik heb een erfdeel van Adam en een erfdeel van mijzelf: alle beledigingen u aangedaan. Ik spreek, denk en doe soms wat ik niet spreken, denken en doen wil. Slechts met moeite blijf ik, dank zij uw overvloedige genade, op de been en hoe dikwijls struikel ik niet. Daardoor ben ik allerminst een afspiegeling van u. Ik kan u daarom steeds verheerlijken door de erkenning van mijn onmacht, die uw almacht huldigt en in haar contrast uw grootheid eert, en door mijn algehele overgave die u als Schepper erkent, uw goedheid looft, uw wijsheid huldigt en uw barmhartigheid prijst. Ik wil u echter ook bejubelen door mijn blijde dankbaarheid. Goede, grote, machtige, wijze, heerlijke en barmhartige God, ik bemin u en ik dank u. Ondersteun de zwakheid van deze gevoelens. Och Heer, vorm zelf in mij een beeld van u, zodat ik u behaag, en laat mij, als de redeloze natuur, willoos zijn; slechts een instrument dat Gij bespeelt, dan zal er ook uit mij muziek opstijgen die u behaagt. Mijn God, leer mij mijzelf geheel vernietigen voor u en geef dat ik iets van uw Wezen weerkaats, zodat Gij mij met welgevallen ziet.²

Als we beseffen dat zij deze woorden schreef in 1943 te midden van de verschrikkingen van de oorlog, dan beseffen we hoe zij op contemplatieve wijze de werkelijkheid doorschouwt tot op God. Zo krijgt zij oog voor de werkelijkheid die verborgen is voor het menselijk oog dat zich laat leiden door eigen angsten en behoeften. Daardoor ziet zij ook in Duitse soldaten allereerst mensen die door God geschapen en bemind zijn. Zo schrijft zij in 1944:

in 1944 Duitse
soldaten zien als
ook door God
bemind

Zelfs de kleinste genade kunnen wij onmogelijk verdienen en ik ontving een schat aan genade. Mijn God, hoe zal ik u danken. Al zoudt Gij u voor heel mijn verdere leven verscholen houden, al zou er geen eeuwigheid volgen en al zou ik mij aldus bevinden te midden van alle rampen, dan nog zou ik mijn dankbaarheid niet kunnen staken. In mijn verbijstering zou mijn lied misschien woordeloos en klankloos worden, maar de trilling zou in mijn binnenste blijven en Gij zoudt ook dit verstaan. Die Duitsers balken langs de weg dag in dag uit. Vijf onzinnige liedjes bevat hun repertoire. De monden gaan mechanisch op en neer en spreken lege woorden. Mijn God, grijp toch in en maak van al deze slaven bewuste koningszangers. Zegen de arme kerels in wier hart een betere melodie ruist, zegen vooral de u toegewijde priesters die door deze beproeving heen moeten zonder zelfs de troost op zondag een H. Mis te mogen bijwonen. Mijn God, maak aan deze waanzinnige oorlog een einde, herstel het verbroken evenwicht, dring het kwade terug en maak van de mensheid één groot orkest waarin, door Uw genade, ieder naar eigen kracht en wijze meewerkt aan de majestueuze vertolking van de hemelse muziek die trilt in elk van ons door uw aanwezigheid. Mogen de engelen eens zeggen: "en God zag dat het goed was".

Het lijkt ondenkbaar om vanuit Gods liefde te kijken naar mensen die je onderdrukken en naar het leven staan. Dit kan alleen als iemand werkelijk binnentreedt in de ruimte van de goddelijke liefde. Dit vereist evenwel dat hij de logica van de voorwaardelijkheid loslaat die op zoek is naar lijfsbehoud. Als de mens in Gods liefde verslonden is, heeft hij geen weet meer van zichzelf. Zelfs in de verschrik-

kingen van de oorlog leeft hij dan in opperste vrijheid en onbekommerdheid. Hij hoeft zich geen zorgen meer te maken over zichzelf en eigen veiligheid, omdat hij beseft dat hij wezenlijk de zorg van God is.

In 2003 beschreef Carine Philipse 'de weg van de ziel'³ op een beeldende wijze die verwantschap vertoont met Teresa van Avila. Meer dan vier eeuwen afstand lijken geen afbreuk te doen aan de processen van bewustwording van het wezenlijke.

1. De ziel
kent vele bewegingen.

Vanuit de mens gezien lijkt hij zelfstandig zijn weg te gaan. Mensen zijn van nature een bewegelijk volkje. Deze beweging wordt door allerlei factoren bepaald, soms bewust maar veelal ook onbewust. Wanneer God de mens in beweging brengt, wordt hij echter meegenomen in Gods beweging. Hierdoor komt het geestelijk leven op gang. Dit voltrekt zich niet volgens het plan van de mens en is ook niet afhankelijk van zijn bewuste inzet. Integendeel, God heeft nu het initiatief en hij bepaalt de richting.

2. Maar als God,
Hij die Liefde is,
eenmaal in haar
het verlangen heeft gewekt
om Hem te ervaren
in haar diepste grond,
dan vindt ze nergens anders
rust meer
dan in Hem alleen.

In de ontmoeting met God ontdekt de mens zijn diepste innerlijk: zijn 'diepste grond'. Hij beseft dan dat hij het leven niet uit zichzelf heeft. God is zijn grond, want hij ontvangt het leven zonder onderbreking uit Gods hand. Van nature is de mens slechts het niet-zijn eigen. Gods Liefde kust hem wakker. Deze ontmoeting wekt in hem het verlangen om God steeds meer en dieper te ervaren. Hij voelt hoe het leven – zijn leven – door hem heen stroomt en hem meeneemt, in een richting die hij niet kent maar waarnaar zijn hele wezen toch hunkert. Door dit bewustzijn vindt hij geen rust meer in iets van zichzelf. Hij weet maar al te goed dat hij slechts kan zijn 'in Hem alleen'. Alléén in Hem komt hij tot leven. In Hem wordt de mens wie hij ten diepste is, doordat God het wezen van de mens vrij kijkt.

3. Als Hij haar de genade schenkt
om de eenheid met Hem
te mogen ervaren,
dan wordt ze
daar volkomen door overweldigd,
in vervoering gebracht,
en raakt buiten zichzelf
van vreugde.
Totaal op Hem gericht
en zichzelf vergetend,

Debat

wil ze zich volledig
aan Hem geven
en stroomt over
van dankbaarheid.

Wanneer de mens beseft dat het Zijn van God door hem heen stroomt, dan weet hij dat de schepselen ten diepste één zijn met Hem. De mens bestaat niet vanuit zichzelf. Hij is slechts vanuit en in God. Dit besef brengt hem in vervoering en vervult hem met een diepe vreugde. De mens geniet van Gods bestaan dat zijn diepste wezen vormt. Door deze ervaring heeft hij geen weet meer van zichzelf. De individuele identiteit is slechts een voorbijgaande bijkomstigheid. Door het besef van Gods Zijn, dat door de mens heen stroomt, vloeit hij over van dankbaarheid.

4. Daarna
blijft ze verbijsterd achter,
en kan alleen maar verlangen
opnieuw
dat hoogste geluk
te mogen beleven.

Verbijsterd beseft de mens wat hem zonder ingreep van hemzelf overkomen is. Dit was het hoogste geluk waardoor hij ten volle ging leven. Deze ervaring kan hij echter niet vasthouden. Hij is één en al hunkering om opnieuw toegang te krijgen tot dit geluk.

5. Dit verlangen
kan heftig en pijnlijk zijn,
daar de ziel nu
de overweldigende vreugde kent
van het ervaren
van de eenheid met Hem
en dat te ervaren
beleeft
als haar ware bestemming,
als eindelijk thuis komen.

Louter menselijk leven – hoe mooi ook! – kan hem onmogelijk nog bevredigen. Daarom is het verlangen naar het hoogste geluk van de ervaring van eenheid met God soms heel heftig in de mens. Zo heftig dat het zich als een pijn aandient. De mens wordt heen en weer geslingerd tussen pijnlijke hunkering naar en overweldigende vreugde om het zijn dat hij ontvangt, tussen aanwezigheid en afwezigheid. Hoe zou hij nog kunnen bestaan buiten God om? God alleen is immers de bestemming en het centrum van zijn bestaan.

6. Toch is er op de bodem van de ziel
een onwankelbaar weten
dat zij altijd
en onder alle omstandigheden
één is met Hem

en nooit
van Hem gescheiden kan worden.

Debat

En dat zij altijd al
'thuis' is geweest,
bij Hem.
Altijd al.
Omdat Hij
haar gekend en liefgehad heeft
tot in haar diepste wezen
vanaf haar allereerste begin.

De eenheid met God kan de mens niet verliezen, want deze is meegegeven in het bestaan zelf. Het menselijke verstand kan hier misschien tijdelijk aan twijfelen, maar toch weet hij vanuit zijn diepste wezen dat hij altijd en onveranderlijk één is met God. Die eenheid is namelijk niet van de ontvankelijkheid en instemming van de mens afhankelijk, maar ligt ingeschreven in het zijn zelf. Vanaf het eerste ogenblik dat het hart klopt, wordt hij door God gekend en bemind. Voor God is immers scheppen en zien, kennen en beminnen hetzelfde. God kijkt ieder mens tevoorschijn. Doordat hij dit beseft en bij zich toelaat, komt hij 'thuis'. Hij hoeft slechts ten volle te zijn vanuit het Zijn zelf.

7. Onwankelbaar
is dit weten
dat zij één is met Hem
en dat zij in Hem is
en Hij in haar
zoals alles
één is met Hem
en in Hem geborgen.

Hij,
die Alles is
en alles overstijgt,
die de grond van alles is
en alles draagt
en in wie alles
tot zijn bestemming komt.

Het Zijn van God kan geen mens ooit verliezen zonder op te houden te bestaan. Iedere mens weet dat en kan het nooit vergeten. Als realist, die werkelijk oog heeft voor de 'werkelijkheid', weet hij dat dit besef wezenlijk met hem verbonden is. Waar hij ook kijkt, overal ziet hij dat 'alles één is met Hem en in Hem geborgen'. Ieder zijnde is een openbaring van God en van zijn Liefde. Het maakt niet hoe het eruit ziet en hoe hij het beoordeelt. God is alles en alles is uitwerking van zijn Zijn. Buiten Hem om bestaat niets en alles is zonder uitzondering naar Hem op weg. Dat is het wezen van ieders geestelijke reis. Zo eenvoudig!

Dat neemt natuurlijk niet weg, dat de mens vaak heel bedreven en creatief blijkt te zijn in de kunst van het 'verdringen' en 'vergeten' van dit weten, van nature aanwezig in de grond van de menselijke ziel. Door angstig te proberen

TD 21

Debat

het bestaan in de greep te houden, valt de mens juist uit het Zijn van God. In plaats daarvan construeert hij namelijk een denkbeeldige 'werkelijkheid'. Dit is echter wezenlijk een illusie. Geen mens heeft zichzelf uitgevonden en niemand is in staat zichzelf in leven te houden. Ieder leeft slechts bij gratie van het Zijn van God. Het leven ligt in zijn hand. De ontkenning van Gods Zijn is ontkenning van de mens zelf en dus weigering om te leven. Hoe kan de mens ziende blind blijven?

8. Dit onwankelbaar weten
wordt steeds meer
de kern
van waaruit de ziel
in de werkelijkheid leeft.
Zij herkent haar Geliefde
nu overal,
want Hij
ziet haar aan
in ieder mens,
in ieder dier,
in de hele Schepping,
en zo ook
in haar eigen diepste grond.

In alles
ziet Hij haar aan.

Zo wordt haar hele leven
van binnenuit
door dit onwankelbaar weten
verlicht.

alleen al door er te
zijn kan de mens
God ontmoeten

Waar iemand ook kijkt – zelfs als hij angstig zijn ogen afwendt en zich opsluit in zijn denkbeeldige wereld – overal en in ieder wezen ziet hij onvermijdelijk Gods Gelaat. Alles wat *is*, is slechts vanuit Hem. De mens hoeft slechts te *zijn* om God te ontmoeten. In ieder geschapen wezen ziet God ons aan. Hij is geen ingewikkelde werkelijkheid die slechts bekend is aan theologen of mensen van de kerk. Integendeel, iedere mens die het aandurft te zijn, treedt binnen in de volheid van Gods bestaan. Wanneer iemand dit Zijn durft toe te laten in zijn bewustzijn, wordt hij verlicht. In de grond van zijn ziel of zijn wezen neemt hij immers Gods Zijn waar. Meer is daar niet voor nodig. Onwankelbaar heeft iedere mens weet van God door louter te *zijn*. Hij hoeft dit zijn slechts van binnenuit te laten 'gebeuren'. Dit is evenwel een moeilijke kunst waar de mens vaak voor wegloupt. Hij sluit zichzelf liever op in de gevangenis van zijn cerebrale kennis, zijn intentionaliteit en zijn doen. Of hij laat zich door de medische wetenschap opsluiten in de droom van een eindeloos overleven. Zo probeert de mens op slimme wijze de dans te ontlopen! Het zijn dat hij uit Gods hand ontvangt is geschapen en dus uitermate kwetsbaar en voorbijgaand.

9. In dit weten één te zijn
met Hem
vindt de ziel nu
haar hoogste vrede
en vreugde.

Deze vrede en vreugde
kunnen haar nooit meer
ontnomen worden,
of zij nu leeft
of sterft.

Daarom is zij ook
niet meer afhankelijk
van het ervaren
van de éénheid
met Hem.

Zij wéét
dat zij één is
met Hem,
en dat
is haar genoeg.

Toch is het zo gemakkelijk om zich in het Zijn van God te laten vallen. Dat is het mooiste wat bestaat en niemand wil eigenlijk iets anders. Daar verzoent de mens zich met 'dat wat is'. Hij vlucht niet langer weg uit het bestaan op zoek naar illusies en fantomen: de gedroomde 'ik' die jammer genoeg niet bestaat! Dan ontstaat er ook vrede in de menselijke ziel, want niemand bedreigt het Zijn van God dat ongehinderd door hem heen stroomt. Deze fundamentele vreugde kan de mens niet verliezen en niemand kan deze van hem afnemen. Wanneer hij ten volle is vanuit en in het Zijn van God, worden leven en dood onbelangrijke bijkomstigheden. Wat maakt het nu uit of de mens 'in de tijd' is of 'in de eeuwigheid'? In beide gevallen is hij immers in het Zijn van God.

Daarom wordt het ook onbelangrijk of iemand deze wezenlijke eenheid met God kan registreren in zijn 'ervaring'. Deze werkelijkheid is niet objectiveerbaar, want zij is niet te herleiden tot het 'zijne'. Het Zijn gebeurt immers aan iedere mens als een voortdurend onverklaarbaar en onbegrijpelijk 'wonder'. Dit wonder is niet afhankelijk van enige cerebrale of ervaringskennis. De mens hoeft slechts te 'zijn'. Meer is immers niet! En dat is hem genoeg.

10. Nu heeft Hij
de ziel bevrijd
van haarzelf.
Maar niet terwille
van haarzelf.

Zij is volkomen leeg
van zichzelf geworden

Debat

'in de tijd' of
'in de eeuwigheid'
is de mens in
het Zijn van God

TD 23

Debat

en verlangt niets meer
voor zichzelf.

Zij is geheel vrij
voor Hem
en staat totaal
tot Zijn beschikking.

Hij beweegt haar
van binnenuit.
Hij leeft in haar
en vult haar volledig
met Zijn Zijn.

En zij
heeft geen weet meer
van zichzelf,
alleen nog maar
van Hem.

En daarin
ligt haar bestemming.

Doordat God de mens – ondanks hemzelf – met kracht in het Zijn trekt, wordt hij bevrijd van iedere geobsedeerdheid met hemzelf. In het Zijn zelf weet iedereen van binnenuit dat hij Gods zorg is. In totale zorgeloosheid en vrijheid kan de mens zo eindelijk ten volle zijn. Zo is hij vrij om er te zijn voor alles en ieder. Ieder terugbuigen op zichzelf is verdwenen, doordat hij vrijelijk met het Zijn van God uitstroomt naar alles wat is. Hij verlangt niets meer ‘voor zichzelf’ doordat hij slechts weet heeft van God die in alles en iedereen *is*. Zijn enige verlangen is dat God ten volle is in alles en ieder die Hij tot bestaan roept. Zo staat de mens geheel ter beschikking van Gods werking. De persoon die ten volle mens is geworden voegt zich immers zonder enige weerstand in de beweging van het goddelijke Zijn dat uitstroomt in de zijnden.

ieder terugbuigen
op zichzelf is weg

In deze totale overgave aan Gods Zijn in hem, wordt de mens van binnenuit bewogen. Zo wordt hij een en al bewegelijkheid. Hij wordt eindelijk wat hij *is*, want God vult hem ‘volledig met Zijn Zijn’. In deze eenwording met God, heeft de mens geen weet meer van zichzelf. Zijn bewustzijn wordt nog slechts gevuld door God. In Hem heeft hij weet van zichzelf en van alles wat is. De reis van de mens komt ten einde is zijn thuiskomen in het pure Zijn. Daar is zijn huis voor eeuwig.

Conclusie

In het bovenstaande heb ik geprobeerd te laten zien hoe ‘mystieke’ mensen uit het verleden of in het heden leven en spreken vanuit het bewustzijn dat God of de goddelijke werkelijkheid aanwezig en werkzaam is in de totaliteit van het menselijke leven, de aarde en het hele universum. Deze personen weten heel goed dat zij hiervan geen kennis hebben op grond van ‘objectieve’ informatie en er nooit de vinger op kunnen leggen. Toch getuigen zij op indringende wijze van dit

‘ongeweten weten’⁴. De mystieke traditie geeft geen informatie die voor ‘gewone mensen’ en dus ook voor theologen niet beschikbaar zou zijn. Integendeel, op grond van de dagelijkse lezing van de Schrift en van het menselijke leven (lectio divina) zijn mystieke auteurs diep doordrongen van een werkelijkheid die zich weliswaar onttrekt aan het lichamelijke oog, maar die toch blijkbaar helder zichtbaar is voor het innerlijke oog. De Schrift en de spirituele traditie getuigen immers van het bewustzijn van Gods werking in het pure bestaan. Dit mystieke bewustzijn is niet voorbehouden aan de happy few die wij ‘mystieken’ noemen, maar is toegankelijk voor iedere mens die zich laat overvallen door verwondering over het feit dat zijn hart klopt en dat hij vanmorgen wakker is geworden. Theologie die zich opsluit in academisch weten dat geen rekening houdt met het ‘ongeweten weten’ van onszelf en van andere mensen, ontkent daarmee iedere zinvolheid van deze ‘wetenschap’. Naar mijn mening bestaat er geen andere bron van het theologische weten dan het ongrijpbare bewustzijn van Gods werking. Spirituele tradities spreken vanuit dit bewustzijn en articuleren de ontwikkeling van dit bewustzijn als een ‘geestelijke weg’. Dat neemt niet weg dat dit weten uitermate bedrieglijk kan zijn.⁵ De consequentie hiervan is dat de spirituele en mystieke traditie zich voortdurend heeft bezig gehouden met de ‘onderscheiding der geesten’ als wezenlijk onderdeel van de mystagogische begeleiding⁶. Gods werking is zichtbaar, maar het oog van de mens ontkomt nooit aan de behoefte om de menselijke en vertrouwde werkelijkheid te projecteren op God. De vraag is niet of God werkt in ons bestaan en onze wereld, maar of datgene wat wij menen te zien niet vermengd is met onze eigen werking.

Debat

mystici zijn
getuigen van
‘ongeweten weten’

Prof. Dr. H.H. Blommestijn is onderzoeker van het Titus Brandsma Instituut in Nijmegen en visiting professor van de Gregoriana in Rome. Hij is coördinator van de School voor Spiritualiteit in Nijmegen en gespecialiseerd in mystieke literatuur en geestelijke begeleiding.

Noten

1. Teresa van Avila, *Mystieke werken* deel 3, Gent 1982, pp. 406-409. Wij gebruiken de vertaling van Kees Waaijman.
2. Nog niet gepubliceerde tekst van Mevr. Ten Horn uit Nijmegen met aantekeningen van 1943 tot 1962.
3. 3 Mei 2003. Nog niet gepubliceerde tekst.
4. Vgl. *Inwijding in het ongeweten weten*. Vertaling van *The Book of Privy Counseling*, serie Spiritualiteit dl. 20, Nijmegen 1984. Dit is een werk van de anonieme auteur van *De Wolk van Niet-Weten*.
5. Vgl. Hein Blommestijn, ‘Spiritualiteit en hoe je jezelf kunt bedriegen’, in: *Speling* 29, 1977, nr. 1, pp. 99-114.
6. Vgl. Kees Waaijman, *Spiritualiteit, Vormen, Grondslagen, Methoden*, Kampen 2000.